

ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСКУРСИВНИХ АКТИВ У МІЖГЕНДЕРНИХ ДІАЛОГАХ (НА МАТЕРІАЛІ ПРОЗИ ПИСЬМЕННИКІВ - ЧОЛОВІКІВ)

Вивчення комунікативної поведінки є актуальним напрямком лінгвістичних розвідок у зв'язку з тим, що такі її аспекти як структура, складові частини, інвентар лінгвопрагматичних моделей є наразі недостатньо дослідженими [13, с. 6]. Однак саме ці аспекти дають можливість пізнання не тільки лінгвістичних, а й соціокультурних і психологічних чинників комунікативної поведінки, що може слугувати вагомим внеском у теорію комунікації в цілому.

У сучасному мовознавстві комунікативну поведінку розуміють як здійснення мовцем і розуміння слухачем сукупності лінгвальних й екстралінгвальних засобів комунікації, вибір яких залежить від комунікативних норм певної лінгвокультури, ситуації спілкування, лінгвальних й екстралінгвальних цілей, що їх поставив індивід, а також статусних характеристик учасників спілкування [2; 13]. Поняття комунікативної поведінки, що в першу чергу використовується для вивчення реальної людської комунікативної діяльності, може бути використаним також для дослідження особливостей мовлення персонажів художніх творів, яке максимально наближене до реального людського мовлення й відображає його базові характеристики, зокрема гендерні особливості.

Вивчення комунікативної поведінки передбачає виділення одиниці дослідження, якою протягом тривалого часу був мовленнєвий акт, що розглядався як загальноприйнята елементарна одиниця мовленнєвої діяльності [6, с. 193; 12, с. 558-561; 10, с. 311-391; 14; 17]. В останні роки у багатьох роботах висловлювалася думка про недостатність теорії мовленнєвих актив для належного аналізу фактів живого людського мовлення [1, с. 132; 12, с. 64,69]. Цей факт зумовив появу нових прагматичних чинників вивчення мовлення, зокрема чинника інтерактивності – залученості й адресата, й адресанта у дискурсі, який слугував поштовхом для виокремлення нових одиниць дискурсу, зокрема *дискурсивного акту* (ДА). Це поняття вперше використано в роботах Г. Стіна [18, с.15-16] у якості базової одиниці діалогічного дискурсу, що відрізняється від мовленнєвого акту комунікативною взаємодією обох учасників мовленнєвої інтеракції. Використання ДА як одиниці дискурсу знаходимо також у статтях Е.Руле [16, с. 320], Ж.Гаррідо [15], Р.Тройера [19], В.Б. Кашкіна [5], Л.В. Бронник [3, с. 11-14], Л.П. Науменко [8]. Наразі поняття ДА здобуло глибокого висвітлення в роботах вітчизняного лінгвіста А.М. Приходька [11, с. 101-122], який пропонує власну класифікацію типів

ДА, й набуло подальшого розвитку в низці розвідок [4; 7; 9]. Саме залучення чинника інтерактивності, покладеного в основу названих робіт, спричинило наше використання зазначеного підходу до вивчення прагматичних характеристик персонажного міжгендерного спілкування на матеріалі художніх творів письменників - чоловіків другої половини ХХ-ХХІ століття. Таке дослідження розуміється як *мета* пропонованої розвідки.

За даними аналізу нашого матеріалу у міжгендерних діалогах відзначено актуалізацію всіх п'яти типів дискурсивних актів: офферативів, конформативів/нон-конформативів, аккузативів, апологетивів й дидактивів, проте їх частотність і частотність окремих виділених видів ДА виявилася неоднаковою. Найбільш частотною виділено актуалізацію **конформативів/нон-конформативів** (45,8% вибірки для мовлення М-учасників (чоловічих персонажів) і 44,9 % вибірки для мовлення F-учасників (жіночих персонажів)). Конформативні й неконформативні ДА – це реактивні мовленнєві дії, що використовуються і в кооперативному, й у конфліктному режимах спілкування. Спільним для різних видів цього типу ДА є знання мовця про користь або шкоду за умови прийняття офферативної ініціативи. Однак всередині названого типу ДА можна відзначити помітні гендерні розбіжності щодо частотності окремих видів конформативів/нон-конформативів. Якщо ДА **згоди** й ДА **незгоди** мають майже однакову частотність, то ДА **несхвалення** більше притаманні мовленню F-учасників: 12,9% проти 9,0% у мовленні М-учасників. Розглянемо приклад з діалогу між молодим студентом Декстером і його матір'ю, котра розпитує сина про його особисте життя й хобі:

(M) *'There is nothing to tell.'*

She sat back in her chair. 'Well, I'm disappointed in you. What about that nice girl who came to stay that time?' (D.Nicholls) - Тут несхвалення жіночого персонажа експліцитне й доволі категоричне.

Мовлення F-учасників демонструє удвічі вищу частотність ДА **похвали** (3,5%) порівняно з мовленням М-учасників (1,7%), наприклад:

(M) *'I used to play basketball,' he explained.*

(F) *'You must've been pretty good.'* (J.Green) - У даному випадку дівчина, яка успішно лікується від раку, експліцитно висловлює похвалу хлопцеві, що втратив ногу через рак кістки, але не помер.

Щодо мовлення М-учасників, у ньому відзначається значно частотніша актуалізація ДА **відмови** (4,2% вибірки проти 0,7% вибірки у мовленні F-учасників) і ДА **обурення** (3,5% вибірки проти 0,7% вибірки у мовленні F-учасників). Наведемо приклад ДА обурення з діалогу між канадським партійним лідером і секретарем прем'єр-міністра стосовно скандальної поведінки одного з міністрів:

(M) *'...I asked the chief to lay some law down.'*

Milly smiled. 'Perhaps he laid it down too heavily.'

(M) *'It ain't funny, kid. I'd better talk to the chief as soon as he is free, Milly. And there's another thing you can warn him about: unless Harvey Warrender pulls*

his finger out fast we're heading for more immigration trouble on the west coast.'(A. Hailey).

У цьому фрагменті ДА обурення характеризується некатегоричністю, про справжнє відношення мовця до описуваного факту свідчить вибір лексики зниженого стилістичного тону, що мало припустиме стосовно офіційних розмов про посадових осіб.

Проведений нами аналіз показує, що інші типи ДА у міжгендерних діалогах також виявляють гендерну специфіку. Так, серед **дидактичних ДА** у мовленні чоловічих персонажів практично відсутні такі види як **ДА повчання** й **ДА напоумлення**, тоді як у жіночому персонажному мовленні випадки актуалізації таких видів ДА не можна назвати поодинокими.

Отже, можна стверджувати, що вивчення особливостей актуалізації різних видів і типів ДА в персонажному мовленні в аспекті гендерного чинника є продуктивним та актуальним. Запропонований підхід допомагає дослідити стратегічно-тактичні характеристики персонажного мовлення в гендерному аспекті.

Література

1. Бацевич Ф.С. Нариси з лінгвістичної прагматики: Монографія/ Ф.С. Бацевич. – Львів: ПАШС, 2010. – 336 с.
2. Борисенко Н.Д. Менасивна комунікативна поведінка персонажів британської драми: гендерний аспект / Н.Д. Борисенко // Вісник Житомирськ. держ. ун-ту імені І.Франка. – 2013. – Вип.68. – С.32-36.
3. Бронник Л.В. Дискурсивний акт в еволюційному аспекті /Л.В. Бронник // Вестник ВГУ. Серія: Филологія, журналістика. – 2011. - №1. - Волгоград, 2011. – С.11-14.
4. Жихарева Н.А. Непрямий мовленнєвий акт як засіб мовленнєвого впливу на співрозмовника / Н.А. Жихарева // Східнослов'янська філологія. –Вип.22. Мовознавство. – Горлівка: Вид-во ГДПШМ, 2012. – С.317-322.
5. Кашкин В.Б. Парадоксы границы в языке и коммуникации. Серия "Аспекты языка и коммуникации". Выпуск 5. - Воронеж: Воронежский государственный университет. - 2010. - Электронный ресурс– Режим доступа: <http://tpl1999.narod.ru/index/0-107>
6. Красных В.В. Основы психолингвистики и теории коммуникации / В.В. Красных. – М.: Флинта, 2001. – 212с.
7. Місягіна І.М. Дискурсивний акт ухильності / І.М. Місягіна // I Міжнародна науково-практична заочна конференція „Лінгвокогнітивні та соціокультурні аспекти комунікації”, 2012. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2012/dyskursyvnyj-akt-uhylnosti/>
8. Науменко Л.П. Дискурсивний акт як базова одиниця бізнес-дискурсу. – 2012. Електронний ресурс. – Режим доступу: 1_35_NaumenkoДАбізнес-дискурс.pdf.

9. Павленко Л. В. Дискурсивний акт «підхоплення» у англійському діалогічному мовленні (на матеріалі сучасної художньої прози): автореф. ... дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови”/ Л.В. Павленко. – Львів, 2011. – 20 с.
10. Почепцов Г.Г. Избранные труды по лингвистике / Г.Г. Почепцов. – Харьков: ХНУ имени В.Н. Каразина, 2009. – 556 с.
11. Приходько А.Н. Дискурсивные акты: прагмасемантика и прагматипология / А.Н. Приходько // Когниция, коммуникация, дискурс. – 2010. - №1. – С.101-122.
12. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми / О.О. Селіванова. – Полтава: Довкілля - К, 2008. – 712 с.
13. Стернин И.А. Практическая риторика / И.А. Стернин. – М.: Академия, 2003. – 169 с.
14. Austin J.L. How to Do Things with Words. - 2nd edition. Harvard Univ. Press / J.L. Austin. – Cambridge, 2005.
15. Garrido J. Relevance versus connection: discourse and text as units of analysis / J. Garrido // Circulo. – 2003. - №13. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.ucm.es/info/circulo>
16. Roulet E. Geneva school // Verschueren, J. F., Östman, J.-O. and Blommaert, J. eds. Handbook of pragmatics. Amsterdam: Benjamins, 1995. – P.319–323.
17. Searle J. Expression and Meaning., 2nd edition, Cambridge Univ. Press / J. Searle. – Cambridge, 1994. – 288 p.
18. Steen G. Basic discourse acts: When language and cognition turn into communication / G. Steen // Cognitive linguistics, functionalism, discourse studies: Common ground and new directions: Abstracts of the 8th International Cognitive Linguistics Conference 20-25.07.2003. – P. 15–16.
19. Troyer R.A. Dialogue and discourse structure: A speech move analysis of Sherman Alexie’s story “What you pawn I will redeem” / Troyer R.A. // Watson G.(Ed.). The State of Stylistics.– Amsterdam: Rodopi, 2008.– P.303–331.